РЕФОРМУВАННЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ: ВІДОКРЕМЛЕННЯ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ

Власюк Владислав
адвокат

Кузь Ірина
юрист ЮФ "єПраво"

Вступ

Реформування ринку електроенергії в Україні триває протягом значного часу. Однак, питання виконання міжнародних зобов'язань з подальшого реформування галузі наразі постало особливо гостро, зокрема у частині відокремлення видів діяльності суб'єктів господарювання в електроенергетиці. Базою для такого реформування мають бути зміни чинного законодавства, з опціональним запровадженням спеціального закону. Проект [редакція від 21 листопада, доопрацьована] такого закону нині розроблено профільним міністерством, і перебуває у вільному доступі на сайті Міненерговугілля. У цій статті, ми спробували висвітлити, (i) які проблеми ринку електроенергетики покликане вирішити відокремлення видів діяльності, (ii) які положення пропонуються законопроектом, та (iii) оцінити перспективи досягнення позначених цілей.

Проблеми

Будь-які реформи спрямовані на виправлення існуючих проблем. Функціонуюча модель ринку електроенергії в Україні, окрім хорошого (наприклад, стабільність електропостачання), має і декілька проблем.

Неможливість прямого контакту споживачів і постачальників із виробниками електроенергії є першою проблемою. Нагадаємо, що вся згенерована електроенергія в Україні продається єдиному, а тому монопольному ДП "Енергоринок" за встановленими Нацкомісією тарифами. І фактично лише у ДП "Енергоринок" цю електроенергію можуть придбати постачальники для

© Власюк В., Кузь І.

подальшого перепродажу споживачам. Таким чином, закладено відсутність конкуренції на ринку, а також майже повністю усунуто закони ринку з формування цін на електрику.

Похідною проблемою є неналежна, з огляду на відсутність стимулів боротись за покупця, якість надання послуг з підключення і постачання електроенергії. Обленерго, зважаючи на монопольне становище в частині продажу електроенергії кінцевим споживачам, не завжди належно зді
йснюють надання послуг з підключення і постачання електроенергії споживачам. Додаткових "бонусів" додають регуляторні втручання з метою запобігання корупції, насправді породженої монопольним становищем. Наприклад, обов'язкове проведення тендерів на виготовлення проектів підключення і на виконання робіт з підключення споживача до мережі, що сумарно може займати до 118 днів.

Ще однією проблемою є несумісність існуючої моделі із функціонуванням ринку Євросоюзу, тобто неможливість інтеграції адміністративно регульованого ринку України до вільного і конкурентного ринку ЄС.

Наприкінець, необхідно відмітити фактичне поєднання в особі держави різних функцій, що не дозволяє ефективно виконувати протилежні завдання із забезпечення населення доступною електроенергією і розвитоком галузі. Частковим випадком є контроль обленерго за електромережами, що не дозволяє ефективної конкуренції за кінцевого споживача. Тому виникають труднощі із залученням інвестицій, адже основою інвестиційного проекту з побудови чи оперування електростанцією є так звані off-take контракти (тобто на продаж продукту-електроенергії).

Саме такі основні проблеми, на наш погляд, підлягають вирішенню шляхом диверсифікації видів діяльності учасників ринку електроенергетики.

Проект закону

З метою реформування ринку електроенергії, було розроблено проект Закону України "Про обов'язкове відокремлення видів діяльності в електроенергетиці". Метою законопроекту вказано визначення комплексу правових, економічних та організаційних заходів, які будуть спрямовані на здійснення відокремлення ринку енергетичної діяльності з розподілу енергії.

Перше і основне, що пропонується законопроектом – власне відокремлення видів діяльності. Так, під відокремленням видів діяльності в електроенергетиці розуміють організаційні та юридичні заходи з метою відокремлення діяльності з розподілу або передачі електричної енергії від діяльності з виробництва або постачання електричної енергії. Деталізується у ст. 2 Закону, якою

встановлюється заборона суб'єктам електроенергетики з 1 липня 2017 року суміщати:

- діяльність з розподілу електричної енергії з діяльністю з виробництва, передачі та постачання електричної енергії;
- діяльність з передачі електричної енергії з діяльністю з виробництва, розподілу та постачання електричної енергії;
- діяльність з виконання функцій системного оператора з діяльністю з виробництва, передачі, розподілу та постачання електричної енергії.

Зауважимо, що передача електроенергії здійснюється по електромережам високої напруги; а розподіл електрики – по локальним електромережам (нормальної напруги). Постачання електроенергії здійснюється кінцевим споживачам.

Основні положення

Зауважимо, що окрім "відокремлення видів діяльності", у ст. 1 пропонується інше ключове поняття – "електропостачальна компанія" як суб'єкт електроенергетики, який здійснює ліцензовану діяльність з передачі (розподілу) електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами та одночасно ліцензовану діяльність з постачання електричної енергії за регульованим тарифом на території відповідно до ліцензії [виділення автора]. Власне ліцензованість фактично означає лібералізацію, тобто будь-яка компанія отримає доступ на ринок електроенергетики за умови виконання ліцензійних умов.

Стаття 3 законопроекту забороняє електророзподільним підприємства (тобто, обленерго) перебувати у залежності (тобто, поєднувати діяльність) з іншими суб'єктами господарювання, які займаються виробництвом/передачею/ постачанням електроенергії. Як можна припустити, обленерго вимушені будуть провести серйозну корпоративну реструктуризацію. Навряд чи можна сподіватись усунення власників (інвесторів) від контролю за новостворених підприємствами (які займатимуться іншою, ніж розподілом електроенергії діяльністю), однак навіть і така, можливо здебільшого формальна, незалежність суб'єктів вже додасть до конкурентності ринку. Як можна припустити, метою авторів законопроекту є відокремлення постачальників від виробників і розподільщиків, при цьому створити для постачальників максимально рівні умови. Дійсно, на теоретичному рівні "виділені" із обленерго компанії, які займатимуться постачанням продукту кінцевим споживачам, не матимуть конкурентних переваг над новими гравцями ринку надання таких послуг. В той же час, навряд чи можна очікувати відмови фактичних інвесторів від поєднання

інтересів у контрольованих ними майбутніх розподільчих і постачальних підприємствах.

Позитивної оцінки заслуговує передбачений статтею 4 законопроекту механізм відокремлення видів діяльності, який в загальних рисах чітко визначає порядок цього складного процесу. Визначаються способи відокремлення видів діяльності, зокрема передача функцій іншому суб'єкту господарювання; заснування дочірнього підприємства; поділ; виділ. В той же час, навряд чи правильно в умовах України залишати таку можливість для відокремлення видів діяльності, як "інші не заборонені законом способи". Встановлюється дедлайн для відповідної реорганізації 30 червня. Пропонується механізм взаємодії із відповідною національною комісією. Однак навряд чи можна вважати вдалим чи не найважливіше положення статті, а саме щодо "автоматичності" надання ліцензії суб'єкту, якому передаються функції з постачання електричної енергії. Дійсно, формулювання "…є підставою…щодо прийняття рішення про видачу суб'єкту господарювання…ліцензії…" могло б мати більш імперативний для нацкомісії характер. Крім того, не зовсім зрозумілим є зв'язок із "ліцензійним" положенням частини 6 статті, а саме про обов'язок електропостачальних компаній розробити і надати план з відокремлення видів діяльності. Тобто, чи буде враховуватись подання такого плану при вирішенні питання видачі ліцензій? Втім, найреволюційнішим положенням є, можливо, частина 7, яка виглядає майже, як індульгенція: "виконання електропостачальною компанією вимог, передбачених цим Законом, не є порушенням зобов'язань, які випливають із умов договорів…такої електропостачальної компанії…". Мотиви даного дещо ліберального положення не зовсім зрозумілі, а наслідки – передбачувано небезпечні.

Регулювання "перехідного періоду" міститься також і в решті статтей законопроекту. Зокрема, стаття 5 визначає питання теритоії ліцензованої діяльності, статус гарантованого постачальника, міститься фрагментарна згадка про конкурс з питань визначення гарантованого електропостачальника. Власне, ось ці явища "конкурсу" і "статусу гарантованого постачальника" виглядають такими, що навряд чи є бонусом для забезпечення конкурентності ринку. Стаття 6 передбачає логічне правонаступництво підприємств, утворених за наслідками відокремлення видів діяльності.

Прикінцеві й перехідні положення за своїм обсягом тотожні коментованим вище положенням Закону, і торкаються взаємодії із дуже багатьма нормативно-правоми актами. У аспекті лібералізації ринку електричної енергії, корисною видається імплементація визначень "роздрібний ринок" і "правила роздрібного

ринку", а також підкреслення недискримінаційних засад надання послуг з передачі та розподілу електричної енергії.

Висновки

Таким чином, можна дійти наступних висновків. Концепція законопроекту заслуговує на позитивні відгуки. Загалом, створюються умови для вирішення позначених вище проблем. Дійсно, диверсифікація повноважень і допуск приватних компаній на ринок електричної енергії дозволяє споживачам отримувати якісніші послуги, а також сприяє залученню інвестицій, передусім у розвиток галузі. В той же час, рівень стабільності, гарантованості і безпеки постачання електричної енергії, та й в цілому функціонування системи, неминуче зменшується. Залишається сподіватись на правильний баланс породжених ринком бонусів-ризиків. Однак, не можна не зауважити деякі вочевидь неоптимальні положення законопроекту. Зокрема таких, які свого роду "компенсовують" лібералізацію, фактично підтримуючи інтереси нинішніх інвесторів галузі. Разом з тим, основні ідеї законопроекту відповідають існуючій моделі ринку електроенергії у Європейському союзі. У цьому зв'язку слід зауважити, що, в окремо взятих державах ЄС, успішнішими були ті реформування ринку, які здійснювались рішуче, а не компромісно. Таким чином, вважаємо даний проект таким, що, за умови подальшого додаткового опрацювання, заслуговує на підтримку.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України "Про обов'язкове відокремлення видів діяльності в електроенергетиці" (доопрацьований з урахуванням наданих зауважень) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=244969618>.

2. Кальченко В. «Перехід до нової моделі ринку електроенергії в Україні». Науково-практична конференція "Реформування ринку електричної енергії України - перехід до ринку двосторонніх договорів і балансуючого ринку", // Матеріали конференції, 2008.

3. Joskow Paul L., "Lessons Learned From Electricity Market Liberalisation" // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://economics.mit.edu/files/2093>s

У статті досліджуються проблеми реформування ринку електроенергії в Україні. Аналізується законопроект, присвячений обов'язковому відокремленню

видів діяльності суб'єктів електроенергетики. Здійснено спробу відповісти на питання, чи досягаються даним законопроектом цілі реформування ринку.

Ключові слова: електроенергетика, реформування, енергетичне співтовариство , відокремлення видів діяльності, енергетичне право.

В статье исследуются проблемы реформирования рынка электроэнергии в Украине. Анализируется законопроект, посященный обязательному разграничению видов деятельности. Предпринято попытку ответить на вопросы, достигаются ли данным законопроектом цели реформирования рынка.

Ключевые слова: электроэнергетика, реформирование, энергетическое содружество, разграничение видов деятельности, энергетическое право.

The article describes problems of reforming of the electricity market in Ukraine. The draft law on electricity utilities unbundling has been analysed. It is attempted to suggest whether that draft law can meet challenges of the market reforming.

Key words: electricity, reforming, Energy Community, electricity market unbundling, Energy law.

© Власюк В., Кузь І.